

Державна територія та територіальна цілісність: структурно-функціональний аналіз морфології понять

Дахно О. Ю., Національний інститут стратегічних досліджень

З'ясовується сутність державної території, конкретизовано основні теорії її дослідження, зокрема, концепції А. Кейсеса, Ф. Фукуями, А. Ейде, Ж. Якобсона, А. Ертеля. Систематизовано основні дослідницькі підходи до ідентифікації змісту територіальної цілісності та інструментів її захисту, які були сформовані в межах світової наукової думки. Уточнюється структурний і функціональний зміст території держави, визначається її структурний склад, висвітлюються історичні аспекти її утворення, морфологія, місце знаходження і характеристики кордонів. Висвітлено економічні і політичні особливості розвитку державної території. Встановлено взаємозв'язок між структурою державної території і територіальною структурою економіки, змістом територіальних суперечок і претензій між державами, а також характером відповідних територіально-етнічних конфліктів, що призводить до порушення її цілісності. З'ясовано сутність понять «державний кордон», «територіальна цілісність», розкрито їх структурно-функціональний зміст, склад, історію формування, морфологію, місце розташування та характеристики кордонів; наведено економічні й політичні особливості її розвитку.

Розмежовано поняття територіальної цілісності, під якою розуміється єдність та неподільність, та територіальної недоторканості, що характеризує збереження цілісності території, захист від посягань з боку інших держав або інших політичних сил. Територіальна цілісність та недоторканість території розглядаються як ціле та часткове, на підставі чого недоторканість виступає структурною складовою та необхідною умовою територіальної цілісності держави.

Проаналізовано взаємозв'язок між структурою державної території та територіальною структурою господарювання, визначено зміст територіальних суперечок і претензій між державами, а також охарактеризовано природу відповідних територіально-етнічних конфліктів, які призводять до порушення її цілісності.

Ключові слова: територіальна цілісність; державна цілісність; територіальна недоторканість; непорушність державних кордонів; територія держави; державний суверенітет; неподільність території; суверенітет держави

State territory and territorial integrity: structural and functional analysis of the morphology of concepts

Dakhno O. Yu., National Institute for Strategic Studies

Problem setting. In most states, the territorial issues were accompanied by the establishment of a sovereign power, the inviolability of borders, the preservation of the independence of the state, the search for a new model of national identity. As a result, territorial integrity has gained the appropriate level of institutionalization and legitimization at the international and national levels, thus becoming one of the most pressing problems for modern humanities.

The basis for understanding the territorial integrity of the state is the study of Hajd, Ch. (2005). The territorial integrity of the state scientist understood as its unity and indivisibility, while inviolability – as the preservation of the integrity of the territory, protection from encroachments by other states or other political forces. In this respect, the territorial integrity and inviolability of the territory are considered by the author as a whole and partial, on the basis of which the inviolability acts as a structural component and a necessary condition for the territorial integrity of the state.

The purpose of the paper is to conduct a conceptual analysis of the concept of state territory and territorial integrity in the context of modern political science. The objectives of the paper are to find out the essence of the state territory, to specify the main theories of its research, to systematize the main research approaches to the identification of the content of territorial integrity and the tools for its protection within the framework of domestic and Western political science.

The paper main body. The concept of Cassese, A. (2007) is of significant methodological value within the research. The territorial integrity of the state he understood as “an element of state unity characterizing the immutability of state borders, territorial integrity and inviolability of the territory of the state historically formed and people living in a certain territory”. On this basis, territorial integrity is the basis of strengthening the constitutional system, which in no case may contradict the principle of the right of people to self-determination. Within this research logic, an important role in implementing the mechanism of ensuring the territorial integrity of the state is given to judicial instruments for resolving territorial disputes within a single constitutional space.

The scientific approach by Fukujama, F. (2004) is analyzed. The scientist makes a methodological attempt to carry out a detailed analysis of the notions of “state unity” and “territorial integrity”.

Within the bounds of political analysis, the concept of Eide, A. (2015) is of great conceptual value. He defines the notions of “territorial integrity”, “state integrity” and “territorial inviolability”.

The concept of Jacobson, J. (2014) in this context is also of great importance. The author reveals the essence of territorial integrity in the context of the implementation of the principle of inviolability of borders, which is an important condition for the solution of issues of protection of state borders, which are essential for the provision of international security throughout the world.

Conclusions of the research. Thus, our analysis made it possible to find out the essence of the notions of “state border”, “territorial integrity”, “territorial integrity” by systematizing the main research approaches that were formed in the context of world and national scientific thought. On this basis, the structural and functional content of the state territory is clarified, including the determination of its composition, history of formation, morphology, location and characteristics of the boundaries. The economic and political peculiarities of the development of the state territory are presented. The relationship between the structure of the state territory and the territorial structure of the economy, the content of territorial disputes and claims between the states, as well as the nature of the corresponding territorial-ethnic conflicts, which leads to a violation of its integrity, are disclosed.

The notions of territorial integrity, which refers to unity and indivisibility, and territorial inviolability, which characterizes the preservation of the integrity of the territory, protection from encroachments by other states or other political forces, are delimited.

Territorial integrity and territorial inviolability are considered as integral and partial, on the basis of which the inviolability acts as a structural component and a necessary condition for the territorial integrity of the state. It is this aspect that is least developed within the framework of modern political science, which thus forms the methodological prospects for further study of this problem.

Keywords: territorial integrity; state unity; territorial inviolability; inviolability of state borders; the territory of the state; state sovereignty; indivisibility of territory

Государственная территория и территориальная целостность: структурно-функциональный анализ морфологии понятий

Дахно А. Ю., Национальный институт стратегических исследований

Раскрыта сущность государственной территории, конкретизированы основные теории ее исследования, в частности концепции А. Кейсеса, Ф. Фукуямы, А. Эйде, Ж. Якобсона, А. Эртеля. Систематизированы основные исследовательские подходы к идентификации содержания территориальной целостности и инструментов ее защиты; которые были сформированы в пределах мировой научной мысли. Уточняется структурное и функциональное содержание территории государства, определяется ее структурный состав, освещаются исторические аспекты ее образования, морфология, место нахождения и характеристика границ. Освещены экономические и политические особенности развития государственной территории. Установлена взаимосвязь между структурой государственной территории и территориальной структурой экономики, содержанием территориальных споров и претензий между государствами, а также характером соответствующих территориально-этнических конфликтов, что приводит к их целостности. Установлена сущность понятий «государственная граница», «территориальная целостность», раскрыто их структурно-функциональное содержание, состав. История формирования, морфология, место размещения и характеристика границ; представлены экономические и политические особенности их развития.

Разграничены понятия территориальной целостности, под которой понимается единство и неделимость, и территориальной неприкосновенности, что характеризует сохранение целостности территории, защиту от посягательств со стороны других государств или политических сил. Территориальная целостность и неприкосновенность территории рассматриваются как целое и частное, на основании чего неприкосновенность выступает структурной составляющей и необходимым условием территориальной целостности государства.

Проанализирована взаимосвязь между структурой государственной территории и территориальной структурой хозяйствования, определено содержание территориальных споров и претензий между государствами, а также проведена характеристика природы соответствующих территориально-этнических конфликтов, которые приводят к нарушению ее целостности.

Ключевые слова: территориальная целостность; государственная целостность; территориальная неприкосновенность; нерушимость государственных границ; территория государства; государственный суверенитет; неделимость территории; суверенитет государства

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Початок ХХІ століття, який супроводжується пошуком формування внутрішньодержавної та геополітичної ідентичності, поставив у новому ракурсі питання територіальної цілісності перед сучасними державами, які зіштовхнулися з проблемами сепаратизму, анексії та сецесії. Водночас варто зазначити, що територіальна цілісність є структурною складовою функціонування та розвитку сучасної держави, запорукою стабільності її внутрішньодержавних та міждержавних відносин. Адже протягом багатьох віків існування держави територія виступає її базовою ознакою, порушення її цілісності породжувало агресивні військові дії за її збереження.

У більшості держав вирішення територіальних питань супроводжувалось встановленням суверенної влади, утвердженням недоторканості кордонів, збереженням незалежності держави, пошуком нової моделі національної ідентичності. В результаті цього територіальна цілісність здобула відповідний рівень інституціоналізації та легітимізації на міжнародному та національному рівнях, тим самим перетворившись на одну з найбільш актуальних проблем для сучасної гуманітарної науки.

Разом із тим варто враховувати той факт, що держава в межах своєї території уповноважена здійснювати повну та виключну владу, що регламентується внутрішнім законодавством погодженим із принципами та нормами міжнародного права, які гарантують недоторканість державної території та заборону силової зміни її цілісності в результаті застосування сили або погрози сили, що забороняє силове захоплення територій держав, порушення державних кордонів, використання територій держав без погодження. Дотримуючись даного принципу, зміна кордонів державної території можлива лише на основі самовизначення народів та націй при вирішенні питання про державну приналежність спірної території шляхом її обміну, передачі, поступок на добровільних засадах задля збереження мирних відносин між державами.

Аналіз публікацій.

Вперше на офіційному рівні поняття «територіальної цілісності держави» було визначено в Статуті ООН у 1945 році, в якому заборонялось застосування сили проти «територіальної недоторканості та політичної незалежності будь-якої держави», згодом воно отримало подальший розвиток в низці міжнародних дого-

ворів, серед яких: «Декларація ООН про принципи міжнародного права та співробітництво держав» [1], яка стосувалась системи налагодження дружніх відносин та співпраці між державами згідно зі Статутом ООН; «Заключний акт Ради з безпеки та співпраці в Європі» (1975 р) [2], який визначав непорушність кордонів між державами та їх зобов'язання утримуватись наразі і в майбутньому від будь-яких посягань на ці кордони.

При цьому варто відзначити, що в у зазначених вище Статуті ООН та Декларації ООН територіальна цілісність не визначена як самостійний принцип міжнародного права, а відтак у різних документах існують нормативні колізії, які стосуються використання понять «дотримання» «повага», «збереження», «забезпечення» територіальної цілісності, хоча структурно-функціонально кожне з них має своє застосування.

Слід зазначити, що відомий американський дослідник Ч. Хайд в контексті ідентифікації сутності територіальної цілісності вказав на доцільність чіткого розмежування понять цілісності та недоторканості. В загальносемантичному розумінні цілісність розглядалась ним як «стан внутрішньої єдності об'єкта (єдине ціле), його відносна автономність, незалежність від навколишнього середовища», а «недоторканність» як сфера, яку закон охороняє від посягань з боку когось або такої, якого не можна псувати, нищити, паплюжити через значимість, важливість тощо [3, с. 117].

Виходячи із цього, під територіальною цілісністю держави вчений розумів її єдність та неподільність, тоді коли під недоторканістю – збереження цілісності території, захист від посягань з боку інших держав або інших політичних сил. В даному відношенні територіальна цілісність та недоторканість території розглядаються як ціле та часткове, на підставі чого недоторканість виступає структурною складовою та необхідною умовою територіальної цілісності держави.

Метою статті є здійснити концептуальний аналіз поняття державної території та територіальної цілісності в контексті сучасної політологічної науки. Завданнями статі є з'ясування сутності державної території, конкретизувати основні теорії її дослідження, систематизувати основні дослідницькі підходи до ідентифікації змісту територіальної цілісності та інструментів її захисту в межах вітчизняної та західноєвропейської політологічної думки.

Основний зміст.

Низка проблемних питань, пов'язаних із науково-методологічним обґрунтуванням територіальної цілісності, виступають предметом окремого аналізу в межах філософської, політичної, юридичної, економічної, історичної та державно-управлінської науки. Однак її аналіз свідчить про певну фрагментарну розробленість даної проблематики, виходячи із предметності методології певної науки. Це все зумовлює доцільність детального аналізу поняття територіальної цілісності шляхом розкриття його сутності, ідентифікації методологічних проблем її визначення та систематизації основних дослідницьких підходів, які сформувались в межах світової та вітчизняної наукової думки.

Значну методологічну цінність в межах даного дослідження становить концепція А. Кейсеса, який під територіальною цілісністю держави розуміє «елемент державної єдності, який характеризує незмінність кордонів держави, територіальну єдність та недоторканість території держави, яка історично сформувалась та проживаючих на певній території» [4, с. 207].

Виходячи із цього, вчений розглядає територіальну цілісність як основу укріплення конституційного устрою, яка в жодному випадку не може суперечити принципу права народу на самовизначення. Дотримуючись даної дослідницької логіки, важливу роль в реалізації механізму забезпечення територіальної цілісності держави вчений відводить судовим інструментам вирішення територіальних суперечок в межах єдиного конституційного простору. А на основі цього формується висновок, що «рішення органів конституційної юстиції, які прямо або опосередковано пов'язані з питаннями територіальної цілісності держави, являють собою певну форму конституційної контрольної діяльності за органами публічної влади» [4, с. 209].

Близьким до наведеного вище є підхід Ф. Фукуями, в межах якого вчений здійснює методологічну спробу детального аналізу понять «державна єдність» та «територіальна цілісність». Виходячи із цього, під державною єдністю вчений розуміє «невід'ємну умову державного буття та основу мирного співіснування різних державних утворень, яка є гарантом їх стабільності, протистоїть множинності їх розколотості, непередбачуваності, аморфності та некерованості» [5].

Це свідчить про те, що саме внутрішньодержавна єдність є умовою забезпечення її територіальної цілісності, адже різні дезінтеграційні

фактори, які порушують єдність в межах держави, руйнують потенціал її «функціональної сили», а відтак слугують потужним «функціональним мотиватором» для порушення цілісності її території. Аби зберегти державну єдність мають бути структурно вибудовані державно-правові відносини, які іманентно гарантують територіальну цілісність держави, яка є індикатором «повного суверенітету держави над всією її територією» [5].

В межах політологічного аналізу значну концептуальну цінність містить концепція А. Ейде, в межах якої вченим розмежовано поняття «територіальна цілісність», «державна цілісність» та «територіальна недоторканість». Виходячи із даної дослідницької логіки аналізу територіальної цілісності, вчений установив співвідношення між поняттями «суверенітет», «право народу на самовизначення», «недоторканість територій», «непорушність державних кордонів» [6].

При цьому вчений наголошує на доцільності правильного трактування права на самовизначення, оскільки у більшості випадків його тлумачення зводиться до «санкціонування та заохочення до будь-яких дій, які вели б до розчленування або повного порушення територіальної цілісності чи політичної єдності суверенних та незалежних держав, які діють згідно з дотриманням принципу рівноправ'я та самовизначення народів» [6].

Аби уникнути певних методологічних колізій у трактуванні сутності територіальної цілісності вчений наголошує на доцільності використання поняття «рухома» та «нерухома територія». З огляду на це під «нерухомою державною територією» він розуміє «сукупність територій держави, включаючи відокремлені від основної території кордонами інших держав та юридичну територію консульств та посольств, розміщених за кордоном, які також вважаються територією відповідної держави» [7, с. 43].

До «рухомої державної території» вчений відносить кораблі, літаки, космічні станції, трубопроводи, які функціонують під прапором певної держави і на які поширюється дія її законів. З огляду на це «непорушність державних кордонів та стабільність встановленого для них режиму слугує гарантією безпеки держави» [7, с. 47]. Відповідно до цього захист державних кордонів є стратегічною складовою системи забезпечення безпеки сучасної держави.

Важливе значення в межах даного аналізу має також концепція Ж. Якобсона, який роз-

криває сутність територіальної цілісності в контексті реалізації принципу недоторканості кордонів, що є важливою умовою вирішення питань захисту державних кордонів, які є суттєвими для забезпечення міжнародної безпеки у всьому світі. Виходячи із цього, на думку вченого, аби гарантувати захист територіальної цілісності держави, необхідно враховувати природу функцій державного кордону у сучасному світі. Дотримуючись традиційної класифікації, до таких функцій він відносить:

– розподільну (бар'єрну) (коли держава за допомогою інструментів митної політики та юридичних норм обмежує можливість взаємодії між країнами шляхом обмеження чи припинення просування громадян, товарів, капіталів та навіть інформації)

– об'єднувальну (контактну) (коли в межах прикордонних районів формуються особливо тісні контакти, які утворюють так звані «зони взаємодії національних господарств» між сусідніми державами) [8, с. 25].

Співвідношення цих функцій та їх структурна зміна детермінується багатьма факторами, серед яких: політичні умови формування державних кордонів, характер сусідства, зовнішня політика, вплив глобалізаційних викликів, рівень геополітичної відкритості, рівень національної свідомості та самосвідомості. Все це ставить питання захисту територіальної цілісності держави як важливий атрибут розвитку «державності держави». На думку А. Ертеля, «кожен народ дожить своєю національністю як плодом свого історичного розвитку, збереження її недоторканості є одним із найважливіших його благ, саме тому серед інших цілей держави головною вважається захист її цілісності».

Але народ, який сповідує певний рівень культури та перебуває в межах певної цивілізації, прагне не лише до збереження своєї типовості, але намагається ще й поширювати її назовні, він прагне не лише до свого розвитку в прогресивному відношенні, але до розширення простору своєї держави. Звідси виникає можливість зіткнення інтересів та боротьба із сусідами, а, відповідно, і право на захист від зовнішніх посягань» [9, с. 341].

Таким чином, сутність державної території варто розглядати як:

1) частина земної кулі, в межах якої держава від імені свого народу здійснює територіальне верховенство, що являє собою невід'ємну частину державного суверенітету та є важливим атри-

бутом забезпечення цілісності території держави, оскільки вказує на те, що влада держави є вищою владою по відношенню до всіх осіб та організацій, які перебувають на даній території;

2) простір, в межах якого реалізується суверенітет держави, що виключає можливість реалізації влади іншої держави над її природними ресурсами, основними ознаками якого є належність її до певної держави та її верховенство в межах певної території (територіальне верховенство);

3) частина земної кулі, яка перебуває під суверенітетом певної держави, її межі територіального верховенства визначені державними кордонами, правовий статус яких регламентується національним законодавством та міжнародними договорами.

У контексті методологічної ідентифікації особливостей забезпечення територіальної цілісності сучасної держави розкрито два рівні факторів, які синергійно визначають і впливають на формування системи її захисту, серед яких: зовнішні (легітимність критеріїв визнання «нових» держав, аби вони здобули повний об'єм міжнародної правосуб'єктності; інтеграційна тенденція, яка актуалізує контактну функцію кордонів сучасних держав; кольорові революції, які приводять до переформатування світового устрою, а відтак до порушення історичної статичності території держав та її суверенітету; запровадження технології «м'якої сили» в межах окремих держав глобального світу, що є одним із найбільш ефективних інструментів збереження органічності їх територіальної цілісності; миротворчість як комплекс дій, який здійснюється представниками міжнародного співтовариства для припинення війн, що тим самим слугує забезпеченню підтримання територіальної цілісності держав як структурної складової системи національної безпеки держави; зростанням соціальних, політичних, економічних, територіальних, національно-етнічних та релігійних суперечностей, до вирішення яких різні держави можуть застосовувати силові методи реалізації регіонального чи глобального домінування) та внутрішні (значна кількість регіональних та внутрішньодержавних проблем, загострення яких загрожує перерости в міжнародні озброєні конфлікти та локальні війни, організація взаємодії між конфліктуючими державами, проведення або контроль за проведенням національних виборів, відновлення громадської інфраструктури, економічна модернізація).

Висновки.

Таким чином, здійснений нами аналіз дозволив з'ясувати сутність понять державний кордон, територіальна цілісність, територіальна недоторканість шляхом ідентифікації методологічних проблем їх визначення та систематизації в межах основних дослідницьких підходів, які сформувались у контексті світової та вітчизняної наукової думки. На підставі цього розкрито структурно-функціональний зміст державної території, що включає з'ясування її складу, історії формування, морфології, місця розташування та характеристики кордонів, наведено економічні й політичні особливості її розвитку, розкрито взаємозв'язок між структурою державної території та територіальною структурою господарювання, зміст територіальних спорів та претензій між державами, а також природу відповідних територіально-етнічних конфліктів, які призводять до порушення її цілісності.

У межах проведеного дослідження встановлено, що в межах різних дослідницьких підходів застосовується не синхронізована термінологічна база, а саме використовуються поняття «територіальна цілісність», «цілісність держави»,

«територіальна недоторканість», в результаті чого в ці поняття вкладається і різний зміст: територіальна цілісність розглядається як непорушність державних кордонів, тоді коли територіальна недоторканість вказує на принцип рівноправ'я та самовизначення народів. Це привело до того, що в межах окремих дослідницьких підходів простежується певна семантична тотожність, в результаті чого під територіальною цілісністю водночас розуміється і непорушність державних кордонів, і право народів на самовизначення.

Розмежовано поняття територіальної цілісності, під якою розуміється єдність та неподільність, та територіальної недоторканості, що характеризує збереження цілісності території, захист від посягань з боку інших держав або інших політичних сил. Територіальна цілісність та недоторканість території розглядаються як ціле та часткове, на підставі чого недоторканість виступає структурною складовою та необхідною умовою територіальної цілісності держави. Саме цей аспект є найменш розробленим у межах сучасної політологічної науки, що тим самим формує методологічні перспективи подальшого дослідження даної проблематики.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций от 24 октября 1970 года. – Режим доступа: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_569
2. Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе (Хельсинки, 1 августа 1975 года). – Режим доступа: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_055 (Дата звернення 02.03.18)
3. Хайд Ч. Международное право, его понимание и применение Соединенными Штатами Америки: в 2-х т. / Ч. Хайд. – М., 2005. – Т. 2. – 220 с.
4. Cassese A. *International Law in Divided World* / A. Cassese. – New York: Oxford University Press, 2007. – 439 p.
5. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма. – М.: ООО «Издательство АСТ»; ОАО «ЛЮКС». 2004. – 349 с.
6. *Human Security Report: War and Peace in the 21st Century*. – Vancouver: Human Security Centre, University of British Columbia, 2015. – 389 p.
7. Berg J. The rights to self-determination / J. Berg // *Public affairs quarterly*. – 2011. – Vol. 5. July. – № 3. – P. 39-52.
8. Jacobson J. «Notes on self-determination» / Jacobson J. // *New politics: A journal of socialist thought*. – 2014. – Vol. IV. Summer. – № 1. – P. 17-30.
9. Эртель А. Предисловие к книге Л. фон Штейна «Учение о военном быте как часть науки о государстве» (1876 г.). – Спб., 2014.
10. *Modern law of self-determination* / Tomuschat Ch. (ed.). – Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 2013. – 511 p.

REFERENCES

1. The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine. (1970). Deklaracija o principah mezhdunarodnogo prava, kasajushhihsja druzhestvennyh otnoshenij i sotrudnichestva mezhdu gosudarstvami v sootvetstvii s Ustavom Organizacii Ob#edinennyh Nacij ot 24 oktjabrja 1970 goda [*The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the United Nations Charter on 24 October 1970*]. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_569 [in Russian].
2. The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine. (1975). Zakljuchitel'nyj akt Soveshhanija po bezopasnosti i sotrudnichestvu v Evrope (Hel'sinki, 1 avgusta 1975 goda) [*The Final Act on Security and Cooperation in Europe (Helsinki, 1 August, 1975)*]. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_055 [in Russian].

3. Hajd, Ch. (2005). *Mezhdunarodnoe pravo, ego ponimanie i primenenie Soedinennymi Shtatami Ameriki [International law, its interpretation and application by the United States of America]. (Vol. 2).* Moscow [in Russian].
4. Cassese, A. (2007). *International Law in Divided World.* New York: Oxford University Press.
5. Fukujama, F. (2004). *Nashe postchelovecheskoe budushhee: Posledstviya biotehnologicheskoy revoljucii [Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution].* Moscow: «AST» Publisher [in Russian].
6. *Human Security Report: War and Peace in the 21st Century.* (2015). Vancouver: Human Security Centre, University of British Columbia.
7. Berg, J. (2011). The rights to self-determination. *Public affairs quarterly*, 5 (3), 39-52.
8. Jacobson, J. (2014). «Notes on self-determination». *New politics: A journal of socialist thought*, IV (1), 17-30.
9. Jertel', A. (2014). *Predislovie k knige L. fon Shtejna «Uchenie o voennom byte, kak chast' nauki o gosudarstve» (1876 g.) [Preface to the book of L. von Stein «The doctrine of the military way of life as part of the science of the state» (1876).]* St. Petersburg [in Russian].
10. Tomuschat, Ch. (ed.) (2013). *Modern law of self-determination.* Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.

Дахно Олександр Юрійович

Аспірант

Національний інститут стратегічних досліджень

01030, м. Київ, вул. Пирогова, 7-а

Dakhno Oleksandr

Postgraduate student

National Institute for Strategic Studies

7a, Pyrohova St, Kyiv, 01030, Ukraine

Email: DakhnoOleksandr@gmail.com

Цитування: Дахно О. Ю. Державна територія та територіальна цілісність: структурно-функціональний аналіз морфології понять / О. Ю. Дахно // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 7. – С. 31-37.

Citation: Dakhno, O.Yu. (2018). Derzhavna terytoriya ta terytorial'na cilisnist': strukturno-funkcionalnyj analiz morfologiyi ponyat [Crisis consultations as a component of political management]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(7), 31-37.

Стаття надійшла / Article arrived: 03.07.2018

Схвалено до друку / Accepted: 13.07.2018